

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Te gek om los te lopen: het beeld van forensische zorg, professionals en patiënten in Nederlandse fictie, films en series

Georgaki, E.P.; Reef, J.; Wolf, M.J.F. van der

Citation

Georgaki, E. P., Reef, J., & Wolf, M. J. F. van der. (2024). Te gek om los te lopen: het beeld van forensische zorg, professionals en patiënten in Nederlandse fictie, films en series. *Tijdschrift Voor Forensische Psychiatrie En Psychologie*, 2(1), 28-50.
doi:10.5553/TFPP/295044302024002001003

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4105340>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Te gek om los te lopen

Het beeld van forensische zorg, professionals en patiënten in Nederlandse fictie, films en series*

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

1 Beeldvorming van de forensische zorg: introductie en methode

1.1 Aanleiding en relevantie

Te gek om los te lopen is de titel van een van de weinige Nederlandse films die zich afspeelt in een psychiatrisch ziekenhuis.¹ In de Amerikaanse cinema vormen dat soort films welhaast een genre op zich, dat steeds nieuwe generaties kijkers weet te boeien, getuige het succes van producties als *The Snake Pit* (1948), *One Flew Over the Cuckoo's Nest* (1975) en *Girl, Interrupted* (1999). Een eveneens in Hollywood veelvoorkomend subgenre is dat van patiënten die in het begin van de film het psychiatrisch ziekenhuis verlaten – of, in een meer forensische variant, ontvluchten – waarna de film vervolgens drijft op de spanning van het zich al dan niet weten aan te passen aan de samenleving.² Een piek in dat genre is te zien in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw, toen zowel in Amerika als in West-Europa de beweging van de-institutionalisering de gangbare praktijk om psychiatrische patiënten via opsluiting in ver weg gelegen oorden uit de samenleving te verwijderen uitdaagde. Ook *Te gek om los te lopen*, verschenen in 1981, is hier een voorbeeld van. De film kreeg voor de internationale markt overigens een ‘Crazy-as-a-door-achtig’ letterlijk vertaalde titel mee: *Too nuts to walk loose*. Startpunt van het plot is dat bij wijze van experiment de patiënten wordt toegestaan buiten de inrichting een eigen leefgemeenschap op te bouwen. De filmlocatie, psychiatrische inrichting Sint-Bavo in Noordwijkerhout, was mede-initiatiefnemer van de film. Aanvankelijk was een documentaire beoogd, maar om de toegankelijkheid en het bereik te vergroten werd uiteindelijk gekozen voor fictie. Doel was om bij het grote publiek meer begrip te kweken voor psychiatrische patiënten. Doordat de film weinig bezoekers trok, en ook volgens recensenten van matige kwaliteit was, mag men zich afvragen of dit doel is bereikt.³

Ook ten aanzien van de forensische zorg in Nederland is vanaf dat tijdvak publieke voorlichting een beleidsdoel. In 1970 gaf de overheid een nota uit die bedoelde begrip en medewerking te verkrijgen om draagvlak te creëren door ‘feiten en zaken op hun ware grootte en in hun kontekst te tonen’.⁴ Volgens de nota vindt voorlich-

* Spoiler alert: in deze bijdrage wordt het plot van bepaalde films en series uit de doeken gedaan.

1 Het is overigens ook de titel van een Wandelgids langs psychiatrische inrichtingen (Van der Loo & Burgers, 2015) en van een boek van Bakker (2003) over misstanden in de psychiatrie.

2 Filmcriticus Loudermilk (2020) telde er 32, ooit beginnend met de stomme film *The Escaped Loonatic* (1904). Het subgenre valt binnen grotere genres als drama, comedy, thriller en zelfs horror.

3 Zie de featured review getiteld *Zakkenwasser* op IMDb.

4 *Kamerstukken II* 1969/70, 10694, nr. 2, p. 33.

ting haar grens in de privacy van patiënten. Daarom werd ook in de documentaire *Terbeschikkinggesteld* van Olivier Koning uit 1984 geacteerd, overigens zonder dat het fictie werd. De film was bedoeld om misverstanden en vooroordelen weg te nemen – vooral het idee dat het met de maatschappelijke veiligheid niet zo nauw werd genomen – en won een Gouden Kalf voor beste documentaire.⁵ Later is met name ook het belang van slachtoffers en nabestaanden grond geworden onder het beleid om terbeschikkinggestelden niet (herkenbaar) in beeld te brengen, zelfs als ze daar zelf toestemming voor zouden geven.⁶ Het verklaart, naast het groeiende succes van het medium, mogelijk mede waarom er recent ook veel podcasts gemaakt worden over de forensische zorg en diens patiënten.⁷ Voor zover die tot stand komen als initiatief of met medewerking van het veld, zit daar waarschijnlijk nog steeds het idee achter van het vergroten van maatschappelijk draagvlak.⁸ Thans is de forensische zorg daar wellicht wel meer dan ooit afhankelijk van. Want op twee manieren vormt een gebrek aan draagvlak nu een knelpunt voor de (kwaliteit van de) forensische zorg. Ten eerste is er sprake van groei, doordat de instroom stijgt terwijl de uitstroom stagneert, mede op basis van afnemende ontvankelijkheid voor deze doelgroep in de samenleving. En de schaarste aan capaciteit die hierdoor ontstaat, wordt – ten tweede – wellicht minder beperkt door gebouwelijke schaarste als door een gebrek aan personeel. Uiteraard is er in veel sectoren op dit moment krapte op de arbeidsmarkt, maar het belang van positieve beeldvorming rond de forensische zorg wordt hierbij breed onderkend.⁹ Zo zijn er in Zweden zelfs richtlijnen voor nieuwsmedia die te negatieve beeldvorming van de forensische zorg beletten, om er maar voor te zorgen dat voldoende mensen in de sector willen (blijven) werken.¹⁰

Voor zover het van Nederlandse nieuws- en sociale media afhangt, is de beeldvorming ook veelal negatief en daarmee ‘niet op ware grootte’. Zo bleek in een rapport over medialogica ten behoeve van de parlementaire onderzoekscommissie tbs in 2006 dat er in die tijd steeds meer nieuwsberichten over incidenten met terbeschikkinggestelden waren, terwijl er in werkelijkheid steeds minder incidenten waren.¹¹ En in een analyse van de frames rond de forensische zorg in nieuws- en soci-

5 Dit bevestigde volgens sommigen echter juist andere vooroordelen, namelijk dat je als terbeschikkinggestelde was overgeleverd aan willekeur (Zeegers, 1984). Het Gouden Kalf dat de film won was volgens hem dan ook het Bijbelse Gouden Kalf, tegenovergesteld aan het gebod lief te hebben (hij verwijst naar de niet te traceren film *Je stinkt* van Jan Vodegel). Andere documentaires over de terbeschikkingstelling van vervolgen tijdens zijn *Weerstanden over de TBS maatregel* uit 1995 van Jan van Venrooy, en *TBS: het voordeel van de twijfel (4 delen) 1. De opname 2. De voorgeschiedenis 3. Het delict 4. Het afscheid* uit 1997 van Christine Nevejan. De films zijn beschikbaar in de Mediatheek van Het Dolhuys te Haarlem. Ook *Andere Tijden* en actualiteitenprogramma's hadden (de geschiedenis van) de maatregel als onderwerp.

6 Zoals bij de documentaire *Longstay* (2009) voor alle gevallen geprobeerd is.

7 Zoals *Daders* (waaronder enkele terbeschikkinggestelden, verschillende seizoenen), *TBS* (idem) en behorend bij de documentaire *In de tbs*.

8 In een recente verkenning van toekomstscenario's van de forensische zorg wordt communicatie richting het grote publiek ook als aanbeveling genoemd (De Ruijter Strategie, 2023).

9 Zie ook pijler 5 uit het Kwaliteitskader Forensische Zorg (Bults, Schimmel & Vos, 2022 en De Ruijter Strategie, 2023).

10 Zie <https://medieombudsmannen.se/english>.

11 Gagstein & Mes (2020).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

ale media uit 2020 bleken de negatieve frames veel talrijker dan de positieve.¹² Ondertussen blijkt echter uit Amerikaans onderzoek op basis van data van grote surveys, dat televisie-crime drama's meer dan het nationale nieuws invloed hebben, bijvoorbeeld op de perceptie dat criminaliteitscijfers stijgen en op de steun voor hogere uitgaven voor misdaadbestrijding. Dat ook regionaal nieuws meer invloed heeft op deze perceptie dan nationaal nieuws wordt geweten aan het meer sensationele karakter ervan, zoals dat ook geldt voor drama.¹³ De optelsom van deze bevindingen roept de vraag op hoe de forensische zorg in Nederlandse fictiefilms en -series wordt weergegeven. Uitgaande van de premissen dat beeldvorming relevant is voor het draagvlak, dat weer van belang is voor de beleidsaanpak van actuele knelpunten in de forensische zorg, en dat fictiefilms en -series mogelijk grotere invloed hebben op de perceptie van de forensische zorg dan het nieuws, zou inzicht in deze beeldvorming daarbij van waarde kunnen zijn.

1.2 Methodes van verzameling en analyse

Bij het verkrijgen van een overzicht van relevante fictieproducties kwam al snel de vraag op in hoeverre voor het genoemde doel van inzicht in de beeldvorming alle genres even relevant waren; temeer nu juist ook comedyproducties gevonden werden waarvan het publiek over het algemeen geen reëel beeld verwacht. Echter, hoewel de weergave van de forensische zorg in fictiefilms en -series het beeld in de samenleving mogelijk *vormt*, is het ook zo dat deze weergave iets zegt over hoe de samenleving de forensische zorg nu *ziet*. Het film- en seriebeeld weerspiegelt dan wat men denkt van dit vakgebied. Dat laatste geldt net zo goed in comedyproducties (al dan niet wat meer uitvergroot) als in drama,¹⁴ wat ons heeft doen besluiten om geen fictieve genres buiten het onderzoek te laten. Wel hebben we materiaal ouder dan twintig jaar (van voor 2003) geëxcludeerd om zo veel mogelijk het huidige beeld van de tbs te 'vangen'. Vanaf ongeveer die tijd wordt de forensische zorg (aanvankelijk vooral nog de tbs) door beleid en samenleving vooral vanuit het oogpunt van veiligheid beoordeeld.¹⁵

De Nederlandse fictiefilms en -series werden op de volgende wijze gezocht: met zoektermen als forensisch, psychiatrie, tbs, kliniek, forensische zorg (en combinaties van deze woorden) werd in openbare bronnen op het internet gezocht naar relevante producties. Hierbij werden zowel betaalde (bijv. NPO plus, NLziet of Videoland) als onbetaalde bronnen (zoals YouTube, NPO Uitzending gemist) gebruikt. Ook werd zowel ons netwerk in de filmwereld – twee van de auteurs hebben als makers een tijd in 'de filmwereld' verkeerd, wat de interesse in dit onderzoek

12 Zie ook Gagestein & Mes (2020).

13 Baranaukas & Drakulich (2018). Ze concluderen zelf enigszins verbaasd op p. 22: 'Thus, even fictional representations of crime may influence people's judgments of real-life crime trends.'

14 Vgl. Molenaar (2023), waarin wordt aangegeven dat humor (het artikel gaat vooral over cabaret) juist weerspiegelt wat er in de samenleving gebeurt.

15 Vgl. Van der Wolf (2012), waarin dat wordt onderbouwd aan de hand van beleidsonderzoeken.

ook wel deels verklaart¹⁶ – als in de forensische zorg gevraagd of men nog films of series wist die voor dit onderzoek in aanmerking zouden komen.¹⁷ Gevonden beeldmateriaal werd alleen geïnccludeerd als er al forensische zorg in voorkwam, en er dus al (ten minste) een eerste delict plaatsgevonden had. Een voorbeeld van geëxcludeerd beeldmateriaal is een aflevering van de serie *Van God Los*, waarin zoals gebruikelijk in die serie de aanloop tot een delict wordt gevolgd, en waarbij pas in de aftiteling bekend wordt dat de dader van de doodslag forensische zorg zal krijgen in de vorm van tbs.¹⁸ Uit een dergelijk scenario zou mogelijk wel iets over het beeld van patiënten te zeggen zijn,¹⁹ maar doorgaans op een moment dat die nog niet in (forensische) zorg zijn, zodat er over die zorg nog geen beeld wordt gegeven. Uiteindelijk zijn op deze manier zestien relevante unieke producties gevonden, waarvan zes speelfilms, vijf sketches en vijf afleveringen van series. De genres variëren van comedy en drama, tot politseries en (psychologische) thrillers (zie Tabel 1 voor een chronologisch overzicht).

Tabel 1 Overzicht van gevonden beeldmateriaal

TBS (2008)	Speelfilm	Thriller
Daglicht (2013)	Speelfilm	Thriller
Seinpost Den Haag SI Afl. 5 'Praatjes' (2013)	Serie	Politieserie
Hollands Hoop, Seizoen 1 Afl. 1 – In Holland staat een huis (2014)	Serie	Drama
Flikken Rotterdam Seizoen 1 Afl. 2 – Verdwenen (2016)	Serie	Politieserie
Of ik gek ben (2016)	Speelfilm	Drama
Flikken Maastricht, Seizoen 13 Afl. 3 – Zaad (2018)	Serie	Politieserie
Instinct (2019)	Speelfilm	Drama
TBS'er doet de inktvlekkentest (2020)	Sketch	Comedy
Nieuw Zeer TBS-patiënt op verlof?! of 'Het incident' (2020)	Sketch	Comedy
Muidhond (2020)	Speelfilm	Drama
Flikken Maastricht, Seizoen 14 Afl. 5 – Recidive (2020)	Serie	Politieserie
Nieuw Zeer 2 De teruggekeerde IS-strijder (2021)	Sketch	Comedy
Nieuw Zeer 2 TBS Bart (2021)	Sketch	Comedy
Nieuw Zeer 2 TBS Danielle (2021)	Sketch	Comedy
Judeska in de tbs-kliniek (2022)	Speelfilm	Comedy

Na overeenstemming tussen de onderzoekers over de lijst met te analyseren beeldmaterialen werd elke serie of film door een van de onderzoekers op systematische

- 16 De eerste auteur o.a. als producent en actrice, zie www.imdb.com/name/nm4699447 en www.youtube.com/user/dutchfilmcollective, en de laatste auteur als scenarioschrijver, zie www.imdb.com/name/nm5601280/?ref_=tt_ov_wr. Zij hebben geen betrokkenheid gehad bij de producties in dit onderzoek.
- 17 Voorbeeld van een uitvraag binnen het forensisch netwerk was bij een voorpresentatie voor een groot publiek tijdens de Dag van de Forensische Zorg 2023.
- 18 Zie *Van God Los, Seizoen 2 Afl. 10 – Weekendverlof*.
- 19 Dat doet (emeritus) hoogleraar forensische psychiatrie Hjalmar van Marle ook in een bijbehorende internetserie.

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

wijze gescoord aan de hand van een formulier. Voor het scoren van de beeldvorming is aangesloten bij relevante literatuur. Zo is er in de internationale context veel literatuur te vinden over hoe (forensisch) psychiatrisch patiënten worden weergegeven in fictiefilms en -series,²⁰ alsmede over hoe forensische professionals worden weergegeven aan de hand van een typologie.²¹ In de nationale context is deze studie een eerste poging om iets vergelijkbaars te doen. Wel zijn er voor de Nederlandse situatie ‘frames’ beschreven voor hoe de forensische zorg in nieuwsmedia en sociale media wordt weergegeven.²² Daarin zijn sommige frames van toepassing op de forensische zorg als geheel, sommige typeren het beeld van professionals in de forensische gedragskunde en sommige typeren patiënten. Die driedeling is dan ook aangehouden voor de analyse van het beeldmateriaal en wordt hieronder in omgekeerde volgorde besproken, terwijl binnen die driedeling frames worden besproken in een volgorde van meer naar minder vaak gescoord.

Op het scoringsformulier zijn eerst enkele algemene kenmerken van het beeldmateriaal opgenomen, waaronder een beschrijving van het plot. Vervolgens zijn de kenmerken van de weergegeven patiënten, professionals en beeld van de forensische zorg/behandeling/kliniek uitgebreider gescoord. Daarbij is per personage, of per productie voor het algemene beeld van de forensische zorg, ten slotte aangegeven welk type of frame hierop van toepassing was (inclusief onderbouwing en eventueel typerende quotes). Figuranten zijn niet gescoord, enkel personages die voldoende in beeld komen om te kunnen scoren – dat kunnen dus verschillende patiënten of professionals per productie zijn. Verschillende frames konden van toepassing zijn op een personage of het beeld van het systeem, zodat de gescoorde frames optellen tot meer dan zestien. Bij twijfel over scoring werd binnen de onderzoeksgroep de uiteindelijke scoring bediscussieerd en vastgesteld. Waar de typologie uit de internationale literatuur of de frames uit de nationale nieuws- en sociale media niet goed pasten bij het geschetste beeld zijn hierbij eigen typen of frames geformuleerd. Uitleg en verantwoording van de gevonden frames inclusief voorbeelden volgen hieronder in de paragrafen 2, 3 en 4. Als aanzet voor discussie en beschouwing wordt het weergegeven beeld in deze paragrafen meteen al geconfronteerd met de realiteit van de forensische zorg zoals die voortkomt uit empirische kennis of documentaire producties.

2 Beeld van patiënten

2.1 Kenmerken van patiënten

Voor de in totaal zestien patiënten zijn onder meer delicttype, psychopathologie en juridisch kader gescoord. Wat betreft het indexdelict zijn de meeste patiënten veroordeeld voor zedendelicten ($n = 9$), variërend van eenmalig misbruik van een kind tot herhaalde seksuele delicten met extreem gewelddadig karakter. Levensdelicten komen ook vaker voor ($n = 7$), maar dan vaak in combinatie met zedendelicten (een overlap van $n = 5$). Andere delicten die in combinatie voorkomen, zijn onttrekking

20 Zie bijv. Damjanović et al. (2009); Sorrentino et al. (2018).

21 Zie Gharaibeh (2005); Friedman et al. (2011).

22 Friedman et al. (2011); Gagstein & Mes (2020).

aan toezicht, diefstal, ontvoering en terroristische misdrijven. De namen van aanwezige psychische stoornissen worden in de meeste gevallen niet benoemd,²³ maar bij sommige personages zijn duidelijk symptomen te herkennen, bijvoorbeeld van psychopathie / antisociale of narcistische persoonlijkheidsstoornis, verstandelijke beperking, autisme, dissociatieve identiteitsstoornis en parafilieën als sadisme en pedoflie. Het juridisch kader is in het overgrote deel van het beeldmateriaal tbs (n = 15). Alleen in de film *Muidhond* niet. Het is daarin weliswaar duidelijk dat Jonathan in de gevangenis heeft gezeten, maar niet in hoeverre hij zich nu in voorwaardelijke invrijheidstelling bevindt of vrijwillig nog aan behandeling meewerkt. Ten slotte zijn alle patiënten die worden afgebeeld, op twee na, van het mannelijke geslacht.

2.2 Frames voor patiënten

De weergegeven patiënten scoren vaak enkel of vooral op een negatief frame. De beeldvorming vertoont dan vaak overeenkomsten met het frame 'roofdier' zoals dat voortkomt uit het onderzoek naar frames ten aanzien van de forensische zorg in nieuws- en sociale media. Daarin werd echter een wijde waaier aan 'dierlijk' gedrag gevangen.²⁴ Omdat met name in Engelstalige literatuur het woord *predator* juist wordt gebruikt voor berekenende zedendelinquenten,²⁵ leek het ons duidelijker om de berekenende 'meestermanipulator' te scheiden van het juist zeer onberekenbare type 'wild beest'.²⁶ Dit zijn ook de twee typen die het meest voorkomen in deze lijst van fictieproducties.

• *Wild beest* (n = 8)

De naam van het frame wild beest hebben we ontleend aan de *wild beast test* zoals die in vroeger tijden bestaan heeft in de Engelse jurisprudentie omtrent de *insanity defense*.²⁷ Daarin ging het ook om iemand die geen benul had van het eigen gedrag, en zich daardoor even onberekenbaar gedroeg als een wild dier. Gevaarlijkheid en ontoerekeningsvatbaarheid volgen vrij evident uit het tentoongespreide wilde gedrag, op basis van de zeer beperkte intellectuele of verstandelijke capaciteit van deze patiënten, die bijvoorbeeld nauwelijks kunnen praten, maar wel woordloos schreeuwen.

Een duidelijk voorbeeld van dit frame is de patiënt in de aflevering *TBS-patiënt op verlof?! (ook wel 'Het incident')* van het sketchprogramma *Nieuw Zeer*. Frank Lammers speelt de patiënt Willem de Jong, die geketend en kwijlend aan een tafel zit voor een soort commissie, waarvan de voorzitter beslist over zijn verlof. Hij zegt alleen het woord 'mama', bijvoorbeeld als het over zijn verlofdoel gaat of over de

- 23 Een uitzondering is bijvoorbeeld *Muidhond*, waarin duidelijk wordt gesproken van licht verstandelijke beperking en autisme, net als *Daglicht* waarin ook autisme wordt benoemd. Ray kan dan niet zo goed praten, hij communiceert via tekeningen.
- 24 Gagestein & Mes (2020) beschrijven het 'roofdier' o.a. als een onbetrouwbaar wezen dat gevaarlijk uit de hoek kan komen, de dader is van een andere 'soort' dan wij.
- 25 Zie bijv. Winick (1998).
- 26 Alleen bij Johan van der Sterre uit *TBS* zijn beide frames te herkennen, omdat hij berekenend gedrag aan heel onberekenbaar gedrag koppelt.
- 27 Bijv. in de zaak *Rex v. Arnold* (1724), zie Van der Wolf & Van Marle (2018).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

aanwezige psychologe. Hij begint te schreeuwen als zijn indexdelict wordt benoemd als ‘meervoudige verkrachting’, hij wil liever dat gesproken wordt van ‘het incident’; dat hij hiermee niet zo zwakbegaafd blijkt te zijn als hij eruitziet, is onderdeel van de comedy, maar onderstreept ook het imago van onbetrouwbaar of zelfs simulatie en vormt een brug naar het hieronder te bespreken frame. Ook in de politiserie *Seinpost Den Haag S1 afl. 5 ‘Praatjes’* vonden we het ‘wild beest’-frame. In deze aflevering speelt een zaak met een ontsnapte terbeschikkinggestelde patiënt. De vader van het slachtoffer heeft de terbeschikkinggestelde gelokt met een Facebook-bericht. Opvallend is dat het in deze aflevering niet de patiënt zelf is van wie we het wild-beestgedrag zien; de patiënt wordt nauwelijks getoond. Het is de mate van drama, onheil, nood en spoed van de politie om in actie te komen waaruit de indruk gewekt wordt dat de patiënt een wild beest is.

- *Meestermanipulator (n = 5)*

Een tweede frame dat we veel tegenkwamen voor forensische patiënten hebben we de meestermanipulator genoemd. Anders dan een wild beest gaat het hier om een patiënt die intelligent en charmant is. De afwijking van de norm is hier niet intellectueel maar moreel van aard, het personage is niet onberekenbaar, maar berekend. De patiënt komt in eerste instantie goed over. Later blijkt dat deze patiënt iedereen om zijn vinger kan winden en alles voor elkaar kan krijgen. Hij houdt geen rekening met de wensen en grenzen van anderen. Niet alleen manipuleert hij, hij is er ook nog eens een meester in. Hij is het klassieke ‘*bad guy*’-personage ‘*who we love to hate*’.

Dit type wordt veelal opgevoerd in verband met het verleiden van therapeuten. Een duidelijk voorbeeld is Idris, gespeeld door Marwan Kenzari, in *Instinct*, een film die gedreven wordt door de seksuele spanning tussen hem en zijn therapeute, gespeeld door Carice van Houten. De meestermanipulator komt ook voor in beide afleveringen van *Flikken Maastricht* en de aflevering van *Flikken Rotterdam*. In alle gevallen betreft het een patiënt die zijn delict ontkent. Ook deze patiënten gebruiken hun charme om een relatie aan te gaan met hun therapeut. De therapeut in kwestie wordt op een zodanige wijze gemanipuleerd, dat deze gaat geloven in de onschuld van de patiënt en deze vervolgens gaat proberen te bevrijden. In het gebruik van dit frame valt op dat de patiënt veel macht wordt toegekend, omdat de professional verliefd op hem is. De seksuele relatie is hier geen doel op zich, maar een middel om een doel te bereiken. Zo gaat in één van de afleveringen een heteroseksuele mannelijke patiënt om instrumentele redenen een relatie aan met een mannelijke therapeut.

Naast, vaak negatief geladen, typologieën zijn er ook frames te vinden die ter compensatie (dus vaak in combinatie met een negatief frame) juist sympathie voor de patiënt moeten opwekken. In onze lijst van producties troffen we de twee onderstaande aan.

- *Meegekregen ellende (n = 4)*

Dit frame is ontleend aan de literatuur over (sociale) mediaberichten ten aanzien van de forensische zorg. In dit frame dient de ‘bagage’ van de dader als een soort

verklaring voor het misdrijf. De verklaring kan verschillende vormen aannemen, zoals een stoornis, een verslaving, een moeilijke jeugd (zoals het hoofdpersonage in de film *TBS*), een biologische afwijking of een instabiel leven. In sommige gevallen is het aanleiding voor het aannemen van een slachtofferrol.

In de film *Of ik gek ben* wordt het hoofdpersonage Benjamin vooral afgebeeld vanuit het frame meegekregen ellende. Hij zou een vrouw hebben verkracht na overmatig gebruik van alcohol en drugs, waardoor hij zich er niks meer van kan herinneren. Het personage wordt afgebeeld als een feestganger die regelmatig grenzen overgaat, zoals die van vandalisme. Zijn verslaving en roekeloosheid worden aangedragen als verklaring voor de verkrachting. Echter, naarmate de film vordert, blijkt dat Benjamin onterecht is veroordeeld en de verkrachting niet begaan heeft.

- *De andere kant (n = 2)*

Ook dit frame is ontleend aan het Nederlandse onderzoek naar (sociale) mediaframes. Het frame benadrukt dat de dader ook nog een andere, namelijk menselijke, kant heeft. Op basis van dit frame is er hoop op verbetering, door in de behandeling deze kant aan te spreken. Soms wordt in het scenario een behandelaar gebruikt om dit perspectief op de patiënt te geven. In de film *Muidhond* wordt dit frame echter onderstreept door het verhaal te vertellen vanuit het perspectief van de patiënt, waardoor als vanzelf ook de menselijke kant van het personage over het voetlicht komt.

2.3 Confrontatie

De beeldvorming van de forensische zorg in films en series richt zich dus grotendeels op patiënten die ernstige delicten hebben gepleegd, vaak in combinatie, en een navenant stevig juridisch kader hebben: tbs. Forensische zorg wordt echter steeds meer ingezet ook bij minder ernstige delicten, waardoor tbs een steeds kleiner deel van de forensische zorg als geheel begint te worden.²⁸ Dat het nog altijd beeldbepalend is, onderstreept ook in negatieve zin de kracht van het ‘merk tbs’, dat nog maar moeilijk lijkt te beïnvloeden.²⁹ Wat dat betreft is het ook cru dat juist een ernstige recidive door een niet-terbeschikkinggestelde recent de beste reclame was voor de tbs.³⁰

Vrouwelijke patiënten vormen waarheidsgetrouw een minderheid, al is het percentage in de tbs (6%) in werkelijkheid zelfs iets kleiner dan in onze selectie.³¹ Qua psychopathologie is het beeld niet geheel conform de werkelijke verdeling binnen

28 Zie bijv. Infographic 3c in Van der Wolf, Reef & Wams (2020).

29 Werktitel van de film *TBS* was ‘Niets te verliezen’. Typerend is de uitleg bij de uiteindelijke titelkeuze door regisseur Pieter Kuijpers: ‘Tijdens de montage van de film besefte ik dat dit de meest heftige film is die ik tot nu toe heb gemaakt. De titel “Niets te Verliezen” benadrukt dit voor mij niet genoeg. “TBS” is een alarmerende titel, die nog beter past bij deze heftige, verontrustende film.’ Zie: ‘Film Pieter Kuijpers krijgt nieuwe titel’, *de Gelderlander* 11 oktober 2007. Het officiële titellogo van de film, de letters ‘TBS’ met daarin bloedspetters en helikopters, onderstreept het beeld nog eens.

30 Zie de uitzending van Medialogica *Den Dolder onder het vergrootglas*, naar aanleiding van de zaak Anne Faber / Michael P.

31 DJI (2023).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

de tbs. Vooral de grote groep patiënten met een schizofrene of psychotische stoornis (39%)³² zijn in het filmbeeld sterk ondervertegenwoordigd. Naast het buiten beeld van de samenleving zijn, zou dit ook verklaard kunnen worden doordat de symptomen moeilijker in beeld te brengen zijn dan die van andere stoornissen of omdat er een hardnekkig misverstand bestaat – op basis van de letterlijke vertaling van schizofrenie (gespleten geest)³³ – dat dit mensen zijn met een gespleten persoonlijkheid ofwel verschillende persoonlijkheden, wat juist het kenmerk is van de dissociatieve identiteitsstoornis. Een illustratie van dit misverstand is te vinden in de verfilming van het komische theaterstuk *Judeska in de tbs-kliniek*, waarin het personage van een schizofreen genoemde patiënt twee persoonlijkheden heeft – waarvan één de directeur van de kliniek is, wat uiteraard tot komische misverstanden leidt.

Voor veel in deze fictieproducties verbeelde psychopathologie geldt overigens dat de symptomen van een bepaald syndroom niet altijd even consistent worden weergegeven. Deze bevinding komt overeen met die van onderzoek naar de weergave van ‘psychopaten’ in Amerikaanse films. Slechts 21% van de fictieve ‘psychopaten’ voldoet daadwerkelijk aan de kwalificatiecriteria voor psychopathie aan de hand van de PCL-R. Er wordt doorgaans weinig tot geen informatie verschaft over de kindertijd en puberteit, informatie die ook van belang is bij het diagnosticeren van psychopathie.³⁴

Ten aanzien van de frames valt in eerste instantie de ontmenselijking op. Vergelijkingen met dieren of non-personen zijn als uitgelegd ook vindbaar in de historie van de *insanity defense*.³⁵ Dit hardnekkige vooroordeel, dat in lijn is met de *just world theory*,³⁶ sneuvelt vaak als eerste wanneer men terbeschikkinggestelden ontmoet. Dit leidde ook tot verwarring bij Hans Faber bij het maken van de documentaire *In de tbs*: ‘Want het zijn, ook al hebben ze soms verschrikkelijke dingen gedaan, mensen. Dat is heel verwarrend, want als je met elkaar bent, merk je dat je met sommigen ook een goed gesprek kan voeren.’³⁷ Zelfs wanneer slachtoffers/nabestaanden een gesprek hebben met ‘hun’ dader in de tbs, kan blijken dat het veronderstelde monster een mens blijkt.³⁸ In daadwerkelijke ontmoeting staat ‘de andere kant’ dus juist vaak voorop. Meegekregen ellende druipt echter minder van de Nederlandse fictieve scenario’s dan van feitelijke tbs-dossiers, waarin hoge percentages traumatische levensgebeurtenissen worden gerapporteerd.³⁹ Hoewel verscheidene wetenschappelijke studies een verband aantonen tussen ‘victimisatie’ in

32 Van Nieuwenhuizen et al. (2011).

33 Dit wordt op veel aan geestelijke gezondheidszorg gelieerde sites benoemd. Zie bijv. ook het artikel van Quest (2019) genaamd ‘Hebben mensen met schizofrenie meerdere persoonlijkheden?’

34 Davis et al. (2020). In de filmcollegereeks *De Kijk van Koolhoven* (VPRO) wordt in de aflevering over *Waanzin* (seizoen 3, aflevering 6) gerefereerd aan dit onderzoek door het personage van Javier Bardem in ‘No country for old men’, de meest waarheidsgetrouwe psychopaat te noemen.

35 Zie Van der Wolf & Van Marle (2018).

36 Volgens deze theorie is het een menselijke behoefte om in een rechtvaardige wereld te geloven, waarin iedereen krijgt wat hij of zij verdient. Door te geloven dat goede mensen goede dingen meemaken en slechte mensen slechte dingen hebben wij een gevoel van controle (Lerner, 1980).

37 Van Wijngaarden (2023).

38 Van Denderen & Van der Wolf (2021).

39 Appelman et al. (2021) en specifiek voor de tbs Bohle & De Vogel (2017).

de kindertijd en het ontstaan van psychische stoornissen en crimineel gedrag,⁴⁰ wordt de weergave van psychische problemen in films wel bekritiseerd vanwege de ‘*presumption of traumatic etiology*’, het gegeven dat in film het ontstaan van psychische problemen te simplistisch gebaseerd wordt op een enkelvoudig trauma.⁴¹

3 Beeld van professionals

3.1 Kenmerken van professionals

Van de meeste van de in totaal zestien gescoorde professionals wordt de functie niet duidelijk benoemd. Functies die wel benoemd worden, of zijn af te leiden uit de rol, zijn: (groeps)therapeut of psycholoog, maatschappelijk werker, sociotherapeut of verlofbegeleider. Van de professionals waren er acht man en vijf vrouw, waarbij het totaal duidelijk maakt dat niet in elke film een professional voldoende rol had om te kunnen scoren, terwijl in twee gevallen de professionals als groep zijn gescoord, omdat zij soortgelijk gedrag vertoonden.

3.2 Frames voor professionals

Friedman et al. hebben in 2011 een typologie voorgesteld van forensisch psychiaters in Amerikaanse films, te weten: ‘Dr. Evil, The Professor, The Activist, The Hired Gun and The Jack of All Trades.’⁴² In dit onderzoek sluiten we aan bij deze typologie, omdat die ook toepasbaar bleek op andere gedragskundige professionals, waarbij we de laatste twee typen niet gevonden hebben in onze lijst van Nederlandse producties. De typologie is deels gebaseerd op eerdere literatuur over kenmerkende eigenschappen van fictieve psychiaters, zo worden benoemd: ‘faceless, active, oracular, social agent, eccentric, emotional, and sexual’.⁴³ Voor het overige is de typologie gebaseerd op traditionele kritiekpunten over forensisch gedragsdeskundigen. Het in eerder onderzoek gevonden beeld van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag sluit hierbij aan, al werd in dat onderzoek vooral ook het minder kwaadaardige beeld van incompetentie benoemd.⁴⁴ Dit laatste frame sluit aan bij een frame uit het Nederlandse onderzoek naar nieuws- en sociale media: knuffelaars.⁴⁵ Dat sloot het best aan bij de grote groep professionals die als naïef en incompetent wordt afgebeeld in onze lijst van fictieproducties.

- *De knuffelaar (n = 7)*

In dit frame kunnen zorg of behandeling en veiligheid binnen de forensische zorg niet naast elkaar bestaan, de ene dimensie sluit automatisch de ander uit. Volgens de gebruiker van dit frame is forensische zorg niks meer dan een beetje knuffelen met keiharde criminelen. De professionals worden voorgesteld als naïef, vergoelij-

40 Zie bijv. Stinson et al. (2016); Hogg et al. (2022).

41 Hyler (1988).

42 Friedman et al. (2011).

43 Gabbard & Gabbard (1999).

44 Gharaibeh (2005).

45 Gagestein & Mes (2020).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

kend of blind voor het leed dat de patiënten hebben veroorzaakt. De patiënten krijgen ruimte, spullen en voorzieningen die zij niet verdienen.

In verschillende afleveringen van het komische sketchprogramma Nieuw Zeer speelt bijvoorbeeld Ilse Warringa, bekend als Juf Ank uit *De Luizenmoeder*, behandelaar Harmke in de setting van een verlofcommissie (behalve in één sketch waarin ze zelf een patiënte speelt). Ze is het schoolvoorbeeld van de knuffelaar en zet zich af tegen de kritische, forensisch scherpe, behandelaar Dave, die steeds het verleden benoemt, het indexdelict en voorafgaande incidenten, getuige ook een quote als: ‘Laten we toch een beetje vooruitkijken, jongens. Laten we toch een beetje positief zijn. Laten we toch een klein beetje hoop hebben.’

- *De professor (n = 6)*

De professor is te herkennen door zijn lange monologen en zijn pogingen om iedereen om zich heen te onderwijzen over de forensische psychiatrie. Die heeft dan in het scenario vaak de functie om de kijker te onderwijzen, maar soms kan het juist ook voor de patiënt bedoeld zijn of neerbuigend overkomen.

De therapeut Jef uit *Flikken Maastricht (Zaad)* is een goed voorbeeld van het frame. De politieagenten die Jef ondervragen over zijn patiënt Bennie worden door hem onderwezen over de persoon van Bennie. Volgens Jef moet de ontvoering ‘een opwelling geweest zijn’ en zou hij het slachtoffer geen kwaad doen. Jef wordt geconfronteerd met de ‘waarheid’ wanneer de politie hem tegenspreekt.

- *De verleidbare (n = 3)*

Waar de knuffelaar zacht is, is de verleidbare zwak, in die zin dat men zwicht voor de seksuele verleiding van de patiënt. Het knuffelen wordt dan van figuurlijk letterlijk, zodat wij het nodig vonden om dit type als onderscheidend van het vorige te creëren en toe te voegen. Het sluit aan bij de in de literatuur genoemde eigenschappen van seksueel en (dus) grensoverschrijdend. Het onprofessionele gedrag uit zich dus vooral in een romantische relatie met de patiënt.

De maatschappelijk werkster in de aflevering *Flikken Maastricht* getiteld *Zaad* wordt bijvoorbeeld als een incompetent professional afgebeeld die makkelijk is te manipuleren. De patiënt overtuigt haar dat hij onschuldig is. Om dit te bewijzen wordt zij overgehaald om een ontvoering in scène te zetten die identiek lijkt aan de ontvoering waarvoor de patiënt vastzit.

Van de frames ‘Dr. Evil’ – die onethisch is, geen professionele grenzen respecteert en door manipulatie en kennis van psychologie en farmacologie de kwetsbaarheden van zijn slachtoffers gebruikt voor zijn eigen kwaadaardige doelen – en ‘De activist’ – die ook onethisch handelt maar dat goedpraat door een hoger doel dat de middelen heiligt – vonden we beide één voorbeeld. Zo geeft hoofdzuster Deborah uit *Judeska in de tbs-kliniek* als een Dr. Evil de patiënten te veel pillen om ze onder de duim te houden, terwijl ze bezig is met subsidie wegsluizen voor eigen gewin en bij ontmaskering een pistool trekt. En De Activist Fokke, de forensische psychiater uit *Hollands Hoop*, wordt neergezet als ‘patiëntenfluisteraar’ met een geheel eigen, superieure methode. Hoewel hij de patiënt die hem eerder gijzelde later mee laat

werken in het runnen van een wietplantage (uiteraard ook met een hoger doel), blijft hij als hoofdpersoon te sympathiek om echt een Dr. Evil te worden.

3.3 Confrontatie

De Amerikaanse typologie is mede gebaseerd op de gebruikelijke kritiek op forensisch gedragskundige professionals. De 'hired gun' past bij het adversaire strafproces aldaar, waarbij de partijen hun eigen deskundigen inhuren die doorgaans in hun voordeel rapporteren.⁴⁶ Dat we die niet gevonden hebben, kan ook samenhangen met het feit dat we hebben geselecteerd op films waarin al sprake is van forensische zorg. Ook de 'Jack of all trades', die vooral voortkomt uit de misconceptie dat forensisch gedragskundigen als een soort detectives een actieve rol spelen in de opsporing van misdadigers, is hierdoor niet terug te vinden in onze selectie, al bestaat die wel in Nederlandse fictie.⁴⁷

Vanuit de achtergrond van traditionele kritiekpunten zijn de frames die we vanuit de Nederlandse context hebben moeten toevoegen ook te begrijpen. Ten eerste klopt het traditionele beeld dat in Nederland een relatief groot aantal daders, waaronder juist ook manipulatieve types bijvoorbeeld met persoonlijkheidsstoornissen, niet in de gevangenis maar in een behandelsetting als een tbs-kliniek verblijven. En er zijn in de geschiedenis ook zeker perioden aan te wijzen, bijvoorbeeld in de jaren vijftig, zestig en zeventig van de vorige eeuw, waarin die behandeltraditie wel als naïef bestempeld kan worden.⁴⁸ Echter, sindsdien heeft de forensische zorg zich ontwikkeld tot een veld dat primair gericht is op risico(factoren). Er is recent veel aandacht voor concepten als forensisch vakmanschap en forensische scherp-te,⁴⁹ en het werk van de forensisch gedragskundige is gebonden aan protocollen en richtlijnen.⁵⁰ Voor zover zorg en veiligheid nog concurreren, wint recent juist eerder de veiligheid, maar belangrijker is dat de evidentie groeit dat zorg en veiligheid vooral in elkaars verlengde liggen.⁵¹ Hoewel bij incidenten recent ook nog wel af en toe de schuld wordt gegeven aan meer oog voor zorg dan voor veiligheid,⁵² durven we wel te stellen dat het beeld van de knuffelaar vooral een spook uit het verleden is dat ons nog achtervolgt. Al vormen de ontwikkelingen naar tekorten aan kwantiteit en, als standaarden zakken, dus ook kwaliteit van personeel, wel een bedreiging voor de forensische scherp-te.

46 Zie voor deze 'adversarial allegiance' King et al. (2022) en voor een Nederlandse vergelijking Drees et al. (2020).

47 Bijv. in de serie *De Jacht* (2016) wordt de forensische psychiater Thomas opgevoerd die door de politie wordt ingehuurd om een ingewikkelde zaak op te lossen. Hij werkt aan de universiteit en blijkt een ware alleskenner wat betreft moordenaars, en een alleskunner bij het opsporen daarvan. Hij scoort hierdoor ook hoog op het frame 'de professor'.

48 Zie voor een uitleg ook Van der Wolf (2012).

49 Zie proefschrift Maartje Clercx (2023).

50 Zie resp. Van der Wolf (2020) en Van der Wolf et al. (2022).

51 Zie voor een uitleg bijv. de Nederlandse samenvatting van het proefschrift van Souverein (2023), die de rol van de relationele veiligheid (via zorg) naast de fysieke en procedureveiligheid bespreekt.

52 Zie bijv. Inspectie Justitie en Veiligheid (2023a en 2023b).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

Ook het beeld van de verleidbare is niet uit de lucht gegrepen.⁵³ Seksuele relaties tussen forensische patiënten en professionals komen voor, zo blijkt vooral ook uit egodocumenten van binnenuit.⁵⁴ In internationaal onderzoek uit 2010 werd het beeld al bijgesteld dat dit vooral voorbehouden zou zijn aan mannelijke personeelsleden.⁵⁵ Het vormt een bron voor morele verontwaardiging, aangezien het tegen richtlijnen in is en zelfs strafbaar kan zijn als ontucht, vanwege de scheve machtsverhouding tussen behandelaars en patiënten.⁵⁶ Maar het beeld uit de films en series is hier mogelijk dichterbij de werkelijkheid, dat de machtsverhouding vaker andersom lijkt te zijn: de oudere manipulatieve mannelijke patiënt en de jonge (vrouwelijke) medewerker. In Nederlandse beleidsstukken wordt in dit verband ten aanzien van de ontwikkeling van het personeelsbestand als bron van zorg gezien dat er een groot verschil ontstaat tussen de populatie patiënten (grote meerderheid mannen) en het fysiek kwetsbaarder jonge vrouwelijke personeel.⁵⁷ In de film *Instinct* draait de machtsverhouding een paar keer om. Den Besten deed onderzoek naar het fenomeen en laat zien dat romantische relaties in deze setting, van veel mannelijke patiënten, voor wie seksualiteit taboe is en die geen andere vrouwen tegenkomen dan de therapeuten, zo verbazingwekkend niet zijn. Juist het feit dat het een taboe is, vormt een onderdeel van de risico's.⁵⁸ Wat het beeld wel scheef maakt, is dat het frame in fictie relatief vaak voorkomt, terwijl het in de werkelijkheid gelukkig toch vooral om uitzonderingen gaat.

4 Beeld van de forensische zorg

4.1 Kenmerken van de forensische zorg

Wat betreft kenmerken van hoe de forensische zorg als geheel in beeld gebracht wordt, is gekeken naar het type instelling, vormen van therapie, feitelijke onjuistheden over de gang van zaken en het plot. In bijna alle gevallen blijft het soort kliniek onbenoemd, maar omdat het juridisch kader bijna altijd tbs is, zou het om de hogere beveiligingsniveaus moeten gaan, al is dat niet altijd zichtbaar in beeld. De typen therapie die in beeld gebracht worden, zijn medicatie, creatieve therapie, groepstherapie en het gebruik van de Rorschachtest (dus niet enkel als diagnostisch instrument), grafisch weergegeven in Figuur 1.⁵⁹ De Rorschachtest wordt vaak ook als decor gebruikt, zoals in de komische sketch getiteld *TBS'er doet de inktvlekkentest*. De groepstherapie-setting wordt in de film *TBS* gebruikt voor de

53 Het beeld beperkt zich ook niet tot film. De striptekenaars van Fokke en Sukke laten ze bij de ondertitel 'knappen echt op van de tbs' zeggen: 'We hebben nou een therapeute ...', '... die kan pijpen!'.

54 Verhalen van tbs-patiënten en medewerkers, zoals in *Max, een leven in TBS* (2019). Roodvoets (2011) besteedt er in het hoofdstuk over personeel bijvoorbeeld relatief veel aandacht aan.

55 Thomas-Peter & Garrett (2010).

56 Komt sporadisch voor, zie Rechtbank Midden-Nederland 3 maart 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:887. Dit verklaart ook de morele verontwaardiging, die bijvoorbeeld blijkt uit de EO-documentaire uit 2014 *Dit is de dag Onderzoek: Verboden relaties in de tbs*.

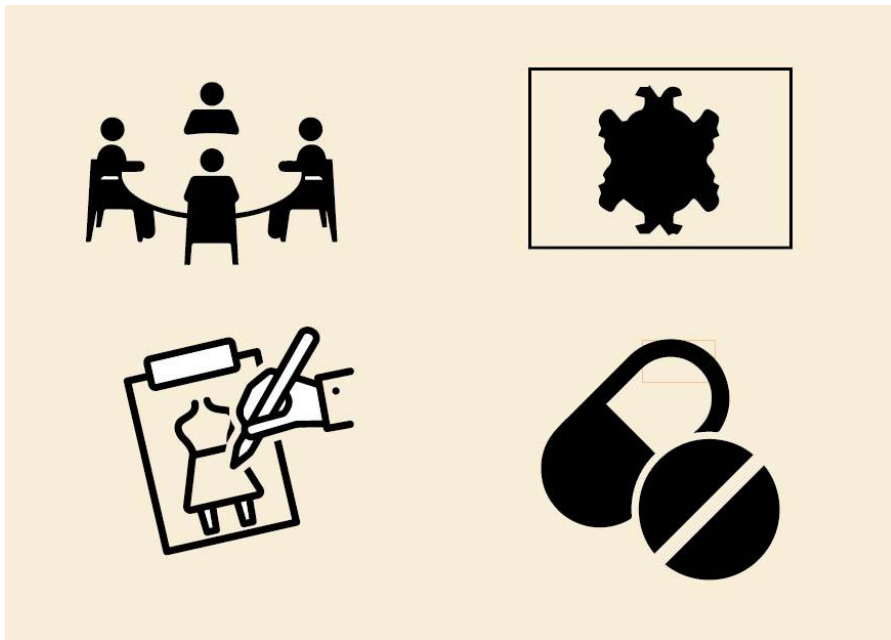
57 Andersson Elffers Felix (2018).

58 Den Besten (2021).

59 De figuren in deze bijdrage zijn gemaakt door auteur Reef die ook grafisch ontwerper is, www.jonireefdesign.nl.

delictopenbaring van de hoofdpersoon: 'Ik ben Johan van der Sterre, ik heb iemand vermoord. Ik heb begrepen dat ik dat niet had moeten doen. Ik heb er spijt van.' Als de therapeut vraagt: 'Iemand?', voegt hij toe: 'Mijn vader.'⁶⁰ Individuele psychotherapie komt weinig voor. In de film *Instinct* komt wel een lange dialoog voor in een dergelijke setting, die drijft op de spanning tussen patiënt en therapeut. In *Muidhond* bestaat de forensische zorg eigenlijk vooral uit huiswerk ten behoeve van een soort cognitieve gedragstherapie.

Figuur 1 Het beeld van therapie in de forensische zorg

Veel producties grossieren in feitelijke onjuistheden ten aanzien van de werkelijke gang van zaken in de forensische zorg. Denk aan de setting waarin besloten wordt over verlof of aan de outfit van behandelaars. In de film *TBS*, die door de titel suggereert een beeld te geven van de tenuitvoerlegging van een daadwerkelijk bestaande sanctie, zijn er enkele te vinden. Er vindt een ontvluchting plaats via het stelen van gereedschap bij een vaktherapie – dat wordt normaliter goed gecheckt – en het onder bedreiging daarmee gijzelen van een medewerker, waarna de deuren opengaan – wat niet gebeurt in huidige gijzelingsprotocollen. Aanleiding om te ontvluchten is een longstay-plaatsing, hetgeen in de film door de rechter gebeurt. De advocaat zegt erover: 'Tot nu toe is er echt nog nooit iemand uit die longstay vrijgekomen. Ik kan wel een heel juridisch verhaal gaan houden maar in feite komt

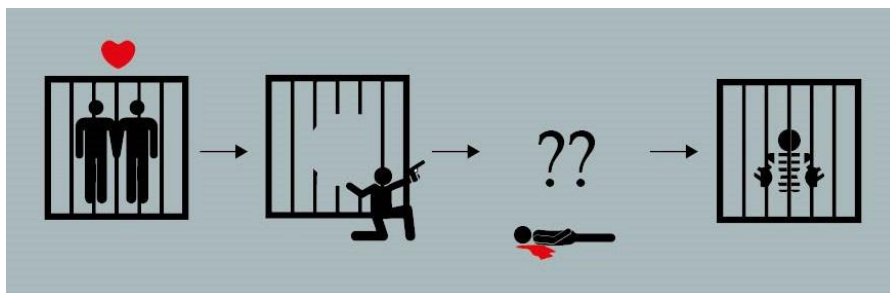
60 Overigens is in veel klinieken de delictopenbaring op de groep geen onderdeel meer van de behandeling, mede vanwege ongemak en privacyoverwegingen. De eerste reactie van Johan van der Sterre op de vraag van de therapeut is ook: 'Moet ik dat echt doen? Kom op.'

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

het gewoon neer op levenslang. Zo simpel is het.' Dat was zelfs in die tijd (2008) een te negatieve voorstelling van zaken.⁶¹

Het plot van de meeste gevonden comedyproducties volgt eigenlijk de lijn van het frame knuffelaars, maar dan in de overtreffende trap: de patiënt is evident gevaarlijk, maar worden desondanks vrijheden gegeven. Het plot van de politseries en dramafilms gaat vaak over de vraag of een vaak door ontvluchting vrijgekomen patiënt degene is die een nieuw delict gepleegd heeft (of gaat plegen). Vaak wordt de ontvluchting voorafgegaan door het aanknopen van een romantische relatie. De spanning wordt soms gekoppeld aan verwarring over hoe terecht het is dat iemand in de forensische zorg zit. In de films *Of ik gek ben* en *Daglicht* blijkt de forensisch psychiatrische patiënt uiteindelijk onschuldig aan het indexdelict. In *Muidhond* wordt de suggestie gewekt dat er een ernstige recidive plaatsvindt, maar is dit niet compleet duidelijk. In eigenlijk alle andere gevallen is het de patiënt die uiteindelijk zowel het (deels ontkende) indexdelict gepleegd heeft, als ook de/een ernstige recidive. In het boek *Film in Five Seconds* worden bekende films in een schematische figuur van plaatjes weergegeven, zodat de lezer moet raden welke film het betreft.⁶² Als we het plot van films waarin forensische zorg voortkomt, zouden moeten samenvatten in de stijl van *Film in Five Seconds*, ontstaat Figuur 2.

Figuur 2 De forensische zorg in film in five seconds

4.2 Frames voor de forensische zorg

De hierboven besproken standaardplots sluiten aan bij de frames knuffelaars (comedy) en gatenkaas (politieserie, thriller, drama) uit het Nederlandse onderzoek naar nieuws- en sociale media (waaraan alle frames hieronder zijn ontleend). Dit zijn ook de meest voorkomende frames voor het beeld van forensische zorg dat in het algemeen in de serie wordt geschetst.

61 Tegenwoordig is de langdurig forensisch psychiatrisch zorg (LFPZ) voor een deel van de populatie een doorstroomlocatie geworden, al is er in de tbs wel een ontwikkeling gaande – die scherp bekritiseerd moet worden – naar een steeds grotere groep langverblijvers die ook buiten de LFPZ kunnen verblijven. Zie Van der Wolf et al. (2022).

62 Civaschi & Milesi (2013).

- *Knuffelaars* ($n = 9$)

Dit frame is in feite hetzelfde als het frame van de knuffelaar zoals we dat in paragraaf 3 bespraken voor individuele professionals, maar dan verbreed naar het beeld van het hele systeem. Als gezegd is het eigenlijk het standaardframe voor comedy over de forensische zorg.

De sketch *TBS'er doet de inktvlekkentest* is helemaal aan het frame gewijd. De professionals worden afgebeeld als incompetente betweters. Zij geven aan dat er fouten zijn gemaakt in het verleden wat betreft de resocialisatie van patiënten, maar dat deze fouten 'door anderen' gemaakt zijn. Desondanks geven zij vervolgens een evident verward 'wild beest' extra vrijheden. Maar het frame wordt ook gebruikt in de andere genres, bijvoorbeeld als onderdeel van de reden dat iemand ontvlucht en/of recidiveert. De combinatie met het volgende frame gatenkaas komt dan ook vier keer voor.

- *Gatenkaas* ($n = 9$)

Gatenkaas is een frame dat de problemen binnen de forensische zorg benadrukt. De forensische zorg is in dit frame zo lek als een mandje. Dingen blijven onbesproken, mensen ontsnappen en vreselijke incidenten zijn aan de orde van de dag. Omdat men incompetent is en/of omdat men het imago wil beschermen in plaats van de samenleving. Het systeem faalt.

Dit frame wordt bijvoorbeeld in beide afleveringen van *Flikken Maastricht (Zaad en Recidive)* gebruikt om de forensische zorg als geheel af te beelden; beide afleveringen volgen vrij goed het in paragraaf 4.1 geschetste plot. Verkeerde risicotaxaties en romantische relaties leiden tot ontvluchtingen en recidive.

- *Ivoren toren* ($n = 4$)

Dit frame legt ook de focus op de gebreken in het (rechts)systeem, maar dan vooral om aan te geven dat men alleen aandacht heeft voor de daders. Zij krijgen zorg en begeleiding, terwijl de slachtoffers in de steek worden gelaten. Juridische (en gedragskundige) professionals staan te ver van de samenleving af. Zij nemen beslissingen vanuit hun ivoren toren die niet overeenkomen met de in de maatschappij heersende opinies.

In de sketches van *Nieuw Zeer* volgt de voorzitter vanuit diens ivoren toren steeds het gedragskundig oordeel van de knuffelaar, en niet dat van de kritische gedragskundige die risico's en slachtoffers/nabestaanden benoemt, wat leidt tot gatenkaas. In de aflevering van *Seinpost Den Haag* stelt een agent onomwonden: 'In de kliniek denken ze aan de dader, niet aan het slachtoffer.'

- *Het Nieuwe Gekkenhuis / Farce / Lucratieve zaak* ($n = 4$)

Deze frames passen bij elkaar en drukken eigenlijk het ongeloof van de samenleving in genezing of verbetering van patiënten uit, zodat alleen opsluiten als oplossing overblijft. Zedendelinquenten worden vaak als voorbeeld aangehaald: 'Opsluiten en de sleutel weggoeien.' Het drukt uit dat behandeling van deze daders een farce is. Achterliggende reden dat behandeling toch gedaan wordt, is dat het een manier is om geld te verdienen. De maatschappij is bereid om de hoofdprijs te betalen voor de behandeling uit angst voor de dader. In dit cynische beeld wordt de

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

forensische zorg beschouwd als een commerciële organisatie die erop gericht is om zichzelf financieel te bevoorraden.

Zowel in *Of ik gek ben* als in *Judeska in de tbs-kliniek* komen deze drie frames samen. Het zijn ook films die zich beide grotendeels in de kliniek afspeelen. Incidenten, het overschrijden van grenzen tussen personeel en patiënten, het sederen van patiënten, en het lukraak uitdelen van vrijheden en privileges zijn aan de orde van de dag. Respectievelijk de directrice en de hoofdzuster zijn bezig met manieren om zichzelf te verrijken, de eerste via kunst, de laatste via 'een subsidie van een ton'.

Van de frames 'de enige levenslang' – waarin vooral tbs wordt gezien als een eindstation – en 'nuttig en noodzakelijk' – verzamelnaam voor positieve frames en titel van het genoemde onderzoek, die uitdrukt dat forensische zorg over het algemeen haar doelen bereikt en zo veel mogelijk naar behoren functioneert ondanks onvermijdelijke bijkomende beperkingen – vonden we beide één voorbeeld. Het eerstgenoemde frame is van toepassing op het beeld van de 'longstay' in de film *TBS*, het laatstgenoemde frame op de film *Daglicht*, waarin ondanks dat de patiënt uiteindelijk onschuldig vast blijkt te zitten, toch een vrij realistisch en aardig beeld wordt geschetst van de behandeling in de forensische zorg. Zo wordt behandelaar Bo neergezet als een beschaafde en energieke jongen die patiënt Ray met zorg behandelt. Het systeem wordt met begrip en als nuttig afgebeeld; de schuld voor de dwangverpleging van een onschuldige ligt bij anderen.

4.3 Confrontatie

Een eerste verklaring voor het beeld van de therapieën in de forensische zorg is te vinden in de filmwetten. *Talking heads* zijn doorgaans niet zo interessant, dus er wordt gezocht naar behandelwijzen die beter overkomen op beeld. Daarnaast is het gegeven dat beeld altijd achterloopt bij de werkelijkheid waarschijnlijk een volgende verklaring van het veelvuldig voorkomen van de Rorschach, die kennelijk tot de verbeelding spreekt.⁶³ De hoeveelheid feitelijke onjuistheden in fictieproducties is afhankelijk van hoeveel waarde filmmakers daaraan hechten. Sommigen sluiten liever aan bij het beeld dat er van het onderwerp bestaat, dan bij de werkelijkheid. *Muidhond* is de verfilming van een boek geschreven door Inge Schilperoord, die zelf forensisch psycholoog is en pro justitia-rapporteur,⁶⁴ vandaar het meer realistische karakter van deze film. Hoewel ook *Of ik gek ben* de verfilming is van een boek van iemand die in de forensische zorg heeft gewerkt, Michiel Stroink werkte in een tbs-kliniek als docent Nederlands en maatschappijleer, overschaduwde de absurdistische stijl de realiteitszin, al toont het wel goed de ingewikkelde machtsverhoudingen in een kliniek.⁶⁵

63 Zie voor een mooie geschiedenis en waardering van de test hoofdstuk 4 in Willem van der Does (2023). Overigens sluiten we niet uit dat die in de forensische diagnostiek sporadisch nog een rol speelt.

64 Schilperoord (2015). Ook *Daglicht* is de verfilming van een boek, doch gewoon van een thrillerschrijver (Pauw, 2008) die kennelijk goed haar research heeft gedaan.

65 Stroink (2012).

In zekere zin zijn sommige, zo niet alle, producties toch wel geïnspireerd op de werkelijkheid: *'But it's the truth, even if it didn't happen.'*⁶⁶ Anders zou de film *TBS* niet hoeven te beginnen met de disclaimer: 'Elke overeenkomst met bestaande gebeurtenissen of personen berust op louter toeval.' Immers, de film kwam uit kort nadat er een parlementair onderzoek naar de tbs nodig was geweest naar aanleiding van enkele ernstige recidives van patiënten die zich hadden onttrokken aan verlof.⁶⁷ Recent is echter weer gebleken dat slechts bij 2,5% van de verlofaanvragen sprake is van een ongeoorloofde afwezigheid die kan duiden op een onttrekking en in 0,15% is er dan sprake van recidive.⁶⁸ Nu er vele verlofbewegingen kunnen zijn per verlofaanvraag (in totaal gemiddeld zo'n 70.000 per jaar), betekent dat dat een individueel verlof slechts zeer zelden tot een recidive leidt. Ontvluchtingen, in de zin van ontsnappen uit de kliniek zoals we in de fictieproducties vaker tegenkwamen, is nog veel zeldzamer, al is het recent toevallig voorgekomen.⁶⁹ De onderzoekers van deze cijfers doen een oproep aan de politiek om het beleid niet op zeldzaamheden te bepalen. Maar incidenten bepalen wel degelijk vaak het beeld en ook het beleid, terwijl de recidivecijfers van de tbs over de jaren steeds gunstiger zijn geworden. Ten aanzien van de tbs zijn de laatste cijfers dat zeven jaar na ontslag uit de tbs ongeveer 10% met een delict gerecidiveerd is waarvoor men weer tbs zou kunnen krijgen. Een cijfer dat voor recidive na gevangenisstraf drie keer zo ongunstig is.⁷⁰ Kortom, het beeld van gatenkaas en knuffelaars doorstaat de toets aan de werkelijkheid niet zo goed als dat van nuttig en noodzakelijk. Of in de woorden die demissionair minister Weerwind recent over medewerkers in de forensische zorg uitsprak: 'Zij dragen ieder voor zich bij aan de veiligheid van de samenleving als geheel en aan succesvolle behandeling van de patiënten in het bijzonder.'⁷¹ Het frame 'ivoren toren' raakt aan het reële kritiekpunt dat men in de tbs geen oog heeft voor slachtoffers en/of nabestaanden, al is er de laatste tijd langzaam meer aandacht voor.⁷² Dit verwijt kan Hans Faber niet gemaakt worden, hij valt daar immers zelf onder als oom van Anne.⁷³ Wat dat betreft is hij, hoewel hij ook journalist is, een geloofwaardige gids 'in de tbs' (enkel de Van der Hoevenkliniek) in de gelijknamige documentaireserie. Wat dat betreft is zijn positieve eindoordeel over de behandeling – en over het feit dat de mensen bij wie de behandeling geen effect heeft niet uit het systeem komen – van waarde. Zeker nu het toestaan van dergelijke documentaires onderdeel is van een charmeoffensief om draagvlak te

66 Zin afkomstig uit het boek *One Flew Over the Cuckoo's Nest* (Kesey & Pratt, 1963).

67 *Kamerstukken II 2005/06, 30250, nr. 4-5.*

68 Bulten et al. (2022). Recente cijfers zijn ook terug te vinden op <https://tbsnederland.nl>.

69 Inspectie Justitie en Veiligheid (2023a).

70 Vergelijk ook Van der Wolf, Reef & Wams (2020), in het bijzonder Infographic 4b. In deze cijfers wordt recidive gepleegd in de kliniek niet meegenomen. Zie de bijdrage van De Vogel et al. in ditzelfde nummer over onder andere de vergelijkbaarheid van deze groepen.

71 Brief van de minister van Rechtsbescherming van 31 januari 2023 (*Kamerstukken II 2023/24, 33628, nr. 97, p. 11*).

72 Vgl. Van Denderen & Van der Wolf (2021).

73 Zie ook het boek dat hij schreef over de zaak: *Anne: kroniek van een zoektocht* (Faber & Faber, 2019).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

creëren.⁷⁴ In de serie is overigens een nieuwe techniek gebruikt om de patiënten onherkenbaar te maken, terwijl de kijker toch emoties via gezichtsuitdrukkingen kan meekrijgen. Dit biedt wellicht perspectief voor weer meer documentaires, zoals voorheen. Een andere manier om terbeschikkinggestelden een gezicht te geven is recent gerealiseerd via vijf fictieve patiënten (ofwel tbs-persona's), die weliswaar geen reële slachtoffers hebben gemaakt, doch slechts geanimeerd zijn en door acteurs van een stem voorzien.⁷⁵ Oftewel, ook fictie zou meer kunnen bijdragen aan een reëler beeld.

5 Tot slot

‘Te gek om los te lopen’ was recent ook in *NRC* één van de cryptische omschrijvingen in een cryptogram, drie letters. U begrijpt het al, het antwoord was tbs.⁷⁶ Het vat wat ons betreft ook als overkoepelend frame voor de forensische zorg de gevonden frames goed samen. Of ze nu door knuffelaars of beslissers vanuit een ivoren toren te veel vrijheid krijgen of doordat het systeem om een andere reden een gatenkaas is, de patiënten zijn ‘te gek om los te lopen’. In dit verband is het wat ons betreft ook frappant dat het spreekwoord ‘dat is te gek om los te lopen’ juist staat voor: ‘dat lijkt absoluut nergens op’.⁷⁷

Immers, het beeld van de forensische zorg in fictie is ronduit negatief. Het beeld in films en series is gekoppeld aan de meest negatieve frames uit de (sociale) media, die vaak naar aanleiding van incidenten verschijnen. Zo bepalen zeldzame uitzonderingen het beeld, dat daardoor scheef aandoet: eenzijdig, negatief en sensatiebelust. De patiënten krijgen tbs, zijn wilde beesten of meestermanipulators en hebben of levensdelicten of ernstige zedendelicten gepleegd en vaak allebei, of ze zijn juist onschuldig veroordeeld. De professionals zijn naïeve, incompetent knuffelaars en verleidbaar, en het systeem is (mede daardoor) een gatenkaas zonder aandacht voor slachtoffers. Natuurlijk raken deze typering en de daadwerkelijke problemen, die gelukkig in de praktijk de uitzonderingen op de regel zijn. In het beleid is alles al gericht op veiligheid, maar van het beeld in fictie kunnen we wellicht wel leren in beleid en praktijk meer aandacht te besteden aan het voorkomen van romantische relaties tussen personeel en patiënten (mede door taboes daar-

74 Voorbeelden van andere recente documentaires die een inkijk geven in de forensische zorg zijn: *Pauw komt binnen*, *Beau 5 days inside*, *Dit is de dag: Onderzoek. Levensgevaarlijke situatie in Tbs-kliniek De Rooyse Wissel*, *Echo - theater in de tbs*. Eind 2010 vond in de Van Mesdagkliniek de expositie MES/DAG plaats, een sociaal multimediaal project van Cargo Cult, geënt op het leven en het beeld van terbeschikkinggestelden. Ook recent is de korte documentaire *Rode Kaart* (2023) over de Jonkerboys, de enige voetbalclub uit de amateurcompetitie van de KNVB die altijd thuiswedstrijden speelt, omdat het elftal bestaat uit patiënten en medewerkers van de Pompekliniek Nijmegen. Dat filmmaker doorgaans carte blanche krijgen, geeft aan dat men in de tbs vertrouwt op het ware beeld. Dat ook dit kan leiden tot het vangen van een uitzonderlijke situatie bewees deze documentaire. Precies in de wedstrijd die door de documentairemakers gefilmd werd, vond een opstootje plaats, wat echt een zeldzaamheid is bij de Jonkerboys. Het zal, naast een symbolische betekenis mede de inspiratie zijn geweest voor de titel.

75 Zie www.hetgezichtvantbs.nl.

76 Steenhuis (2023).

77 Zie het lemma op Ensie.

omtrent te doorbreken) en meer aandacht voor slachtoffers/nabestaanden te hebben.

Onderdeel van het beleid is nu dus ook door beeldvorming draagvlak in de samenleving voor forensische zorg te vergroten. Dit gaat thans vooral via documentair beeldmateriaal en podcasts. Hoewel de serie *In de tbs* in 2023 tot de drie meest bekeken documentaires van de NPO behoorde, is wel de vraag welke doelgroep hier precies mee bereikt wordt. Als fictie inderdaad zo'n invloed heeft op de beeldvorming en de beeldvorming echt van invloed is op het maatschappelijk draagvlak dat relevant is voor de uitstroom en het personeelsbestand, dan moeten de investeringen in het beïnvloeden van het beeld mogelijk ook meer daarop gericht zijn. Onderzoek toont immers ook aan hoe educatief het ware beeld in fictie op het vlak van psychopathologie kan zijn.⁷⁸ Moeten we, zoals in Zweden, door richtlijnen een reëler beeld afdwingen in nieuwsmedia, maar wellicht ook in fictie? Meer onderzoek daarnaar is wat ons betreft aangewezen alvorens een dergelijk stringent beleid in te voeren. Positiever is wellicht het stimuleren (ook financieel) van het ware beeld in fictie. De meeropbrengst voor de beeldvorming zou de grotere kosten van het fictiegenre mogelijk kunnen rechtvaardigen. Als thans terbeschikkinggestelden opduiken in fictie, dan hebben ze ofwel een recidive gepleegd (of gaan dat plegen) ofwel blijkt dat ze al onschuldig waren voor het delict waarvoor ze tbs kregen. Eens (g)een boef, altijd (g)een boef. Zou het inmiddels niet spannender zijn – want juist tegen de vooroordelen in en daarmee ook reëler – als ze weliswaar terecht in de tbs zaten, maar daarin zo (goed) behandeld zijn dat ze de recidive niet hebben gepleegd? Wij houden onszelf in ieder geval aanbevolen om zo'n scenario eens uit te werken.

Literatuur

- Andersson Elfers, F. (2018). *Forensische Zorgen. Onderzoek naar kwaliteit en veiligheid in de forensische zorg*. www.aef.nl/storage/images/Onderzoek_naar_kwaliteit_en_veiligheid_in_de_forensische_zorg_Forensische_zorgen.pdf
- Appelman, J., Dirkwager, A., & Laan, P. van der (2021). *Kenmerken van justitiabelen. Een systematisch literatuuronderzoek*. Nederlands Studiecencentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving. https://nscr.nl/app/uploads/2021/03/DJI_Kenmerken-van-justitiabelen_Tabellenboek_20210104.pdf
- Bakker, B. (2003). *Te gek om los te lopen. Misverstanden in de psychiatrie*. De Arbeiderspers.
- Baranauskas, A.J., & Drakulich, K.M. (2018). Media construction of crime revisited: Media types, consumer contexts, and frames of crime and justice. *Criminology*, 56(4), 679-714. doi.org/10.1111/1745-9125.12189
- Besten, F. den (2021). *Het begint voordat het gebeurt Een complexe realiteit in de forensische psychiatrie en strafrechtspiegeling*. Wolf Productions.
- Bohle, A., & Vogel, V. de (2017). Gender differences in victimization and the relation to personality disorders in forensic psychiatry. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 26(4), 411-429. doi.org/10.1080/10926771.2017.1284170
- Bulten, B.H., Vogel, V. de, & Kordelaar, W.F.J.M. van (2022). Onttrekkingen en recidive tijdens tbs-verlof: De wet van de kleine aantallen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 64(10),

78 Vgl. Sorrentino et al. (2018); Walker et al. (2010); Byrne (2009).

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

- 657-662. www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/nl/artikelen/article/50-13074_Onttrekkingen-en-recidive-tijdens-tbs-verlof-kleine-aantallen
- Bults, N., Schimmel, M., & Vos, J. (2022). *Kwaliteitskader Forensische Zorg 2022-2028*. Q-Consult Zorg. <https://psynip.nl/wp-content/uploads/2022/10/Kwaliteitskader-Forensische-Zorg-2022-2028-definitief.pdf>
- Byrne, P. (2009). Why psychiatrists should watch films (or What has cinema ever done for psychiatry?). *Advances in Psychiatric Treatment*, 15(4), 286-296. doi.org/10.1192/apt.bp.107.005306
- Civaschi, M., & Milesi, G. (2013). *Film In Five Seconds Over 150 Iconic Movie Moments – In Moments!* Quercus Publishing.
- Clercx, M. (2023). *Connecting the dots: Forensic vigilance as a core competency of forensic mental healthcare professionals* (diss. Nijmegen). De Rooyse Wissel. www.derooysewissel.nl/wp-content/uploads/2023/06/M.-Clercx_Connecting-the-Dots_Mailversie.pdf
- Damjanović, A., Vuković, O., Jovanović, A.A., & Jašović-Gašić, M. (2009). Psychiatry and movies. *Psychiatria Danubina*, 21(2), 230-235.
- Davis, K.M., Frederick, A., & Corcoran, A. (2020). Using the Psychopathy Checklist to examine cinematic portrayals of psychopaths. *Aggression and Violent Behavior*, 52. doi.org/10.1016/j.avb.2020.101424
- Denderen, M.Y. van, & Wolf, M.J.F. van der (2021). 'In mijn beleving was hij een monster, dat stukje is nu weg': Aandacht voor slachtoffers in de tenuitvoerlegging van de tbs. *Sancties*, (1), 29-38.
- De Ruijter Strategie. (2023). *Toekomstverkenning sector Forensische Zorg. Startpunt voor prioritering, richting en strategische samenwerking*. Amstelveen.
- DJI. (2023, 7 juni). *Infographic TBS 2022*. www.dji.nl/over-dji/documenten/publicaties/2023/06/07/infographic-tbs
- Drees, M., Huisman, C., Jong, J. de, Olde Keizer, M., Rodenboog, S., Tongeren, P. van, Wildt, K. de, & Wolf, M. van der (2020). De gedragskundige contra-expertise in straf- en tbs-zaken: problemen en oplossingen. *Expertise en Recht*, (5), 178-187.
- Faber, H., & Faber, W. (2019). *Anne: kroniek van een zoektocht*. Lebowski.
- Friedman, S.H., Cerny, C.A., Soliman, S., & West, S.G. (2011). Reel forensic experts: Forensic psychiatrists as portrayed on screen. *J Am Acad Psychiatry Law*, 39(3), 412-7.
- Gabbard, G.O., & Gabbard, K. (1999). *Psychiatry and the Cinema* (2e herziene druk). American Psychiatric Pub.
- Gagestein, S., & Mes, J. (2020). *Nuttig en noodzakelijk of een regelrecht risico? Kwalitatief framingonderzoek naar de perceptie van forensische zorg binnen de actuele medialogica*. Taalstrategie.
- Gharaibeh, N.M. (2005). The psychiatrist's image in commercially available American movies. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 111(4), 316-319. doi.org/10.1111/j.1600-0447.2004.00489.x
- Hogg, B., Gardoki-Souto, I., Valiente-Gómez, A., Rosa, A.R., Fortea, L., Radua, J., Amann, B.L., & Moreno-Alcázar, A. (2022). Psychological trauma as a transdiagnostic risk factor for mental disorder: an umbrella meta-analysis. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 273(2), 397-410. doi.org/10.1007/s00406-022-01495-5
- Hylar, S.E. (1988). DSM-III at the Cinema: Madness in the Movies. *Comprehensive Psychiatry*, 29(2), 195-206. doi.org/10.1016/0010-440X(88)90014-4
- Inspectie Justitie en Veiligheid. (2023a). *Incidentonderzoek FPC Pompestichting (21 juni 2022)*. Inspectie Justitie en Veiligheid. www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2023/06/13/rapport-incidentonderzoek-fpc-pompestichting

- Inspectie Justitie en Veiligheid. (2023b). *Onderzoek naar aanleiding van het steekincident in CTP Veldzicht*. Inspectie Justitie en Veiligheid. www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2023/10/19/rapport-onderzoek-naar-aanleiding-van-het-steekincident-in-ctp-veldzicht
- Kesey, K., & Pratt, J.C. (1963). *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. Viking Press & Signet Books.
- King, C., Grove, L., Stettler, B., & Kelley, S. (2022). An American perspective. In M.J.F. Van der Wolf (Ed.), *Safeguarding the Quality of Forensic Assessment in Sentencing* (pp. 63-97). Routledge. doi.org/10.4324/9781351266482
- Lerner, M.J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Plenum.
- Loo, R. van der, & Burgers, R. (2015). *Te gek om los te lopen*. Gegarandeerd Onregelmatig.
- Loudermilk, A. (2020, 13 maart). 32 Films that begin with leaving a mental institution. www.popmatters.com/32-films-begin-mental-institution-2495445831.html
- Molenaar, L. (2023, 20 februari). Hoe ver kun je gaan met humor? *Trouw*. www.trouw.nl/religie-filosofie/hoe-ver-kun-je-gaan-met-humor-b1761947
- Nieuwenhuizen, C. van, Bogaerts, S., Janssen-de Ruijter, E.A.W., Bongers, I.L., Coppens, M., & Meijers, R.A.A.C. (2011). *TBS-behandeling geprofileerd. Een gestructureerde casussenanalyse*. WODC. <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/1837>
- Pauw, M. (2008). *Daglicht*. Anthos.
- Quest (2019, 5 augustus). *Hebben mensen met schizofrenie meerdere persoonlijkheden?* www.quest.nl/mens/psychologie/a28603642/hebben-mensen-met-schizofrenie-meerdere-persoonlijkheden
- Rechtbank Midden-Nederland (2023, 3 maart). ECLI:NL:RBMNE:2023:887. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBMNE:2023:887>
- Roodvoets, C. (2011). *TBS. Verdoemd leven*. Altamira
- Schilperoord, I. (2015). *Muidhond*. Uitgeverij Podium.
- Sorrentino, R., Friedman, S.H., Wagoner, R., & Booth, B.D. (2018). Sex on the silver screen: using film to teach about paraphilias. *Academic Psychiatry*, 42(2), 237-243. doi.org/10.1007/s40596-017-0743-z
- Souverein, F.A. (2023). *Breaking walls, building connections. Relational security in small-scale community-embedded youth justice facilities* (diss. Amsterdam VU). doi.org/10.5463/thesis.383
- Steenhuis, J. (2023, 22 december). In het midden. *NRC*. www.nrc.nl/nieuws/2023/12/22/in-het-midden-a4185075
- Stinson, J.D., Quinn, M.A., & Levenson, J.S. (2016). The impact of trauma on the onset of mental health symptoms, aggression, and criminal behavior in an inpatient psychiatric sample. *Child Abuse & Neglect*, 61, 13-22. doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.09.005
- Stroink, M. (2012). *Of ik gek ben*. Meulenhoff Boekeryj.
- Thomas-Peter, B., & Garrett, T. (2010). Preventing sexual contact between professionals and patients in forensic environments. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 11(1), 135-150. doi.org/10.1080/095851800362418
- Walker, L.E.A., Robinson, M., Duros, R.L., Henle, J., Caverly, J., Mignone, S., Zimmerman, E.R., & Apple, B. (2010). The myth of mental illness in the movies and its impact on forensic psychology. In M.B. Gregerson (Ed.), *The cinematic mirror for psychology and life coaching* (pp. 171-192). Springer. doi.org/10.1007/978-1-4419-1114-8_9
- Wijngaarden, C. van (2023, 28 augustus). In de TBS: 'Verschrikkelijke dingen gedaan, maar het zijn ook mensen'. www.bnnvara.nl/artikelen/in-de-tbs-verschrikkelijke-dingen-gedaan-maar-het-zijn-ook-mensen

Eleni Georgaki, Joni Reef & Michiel van der Wolf

- Winick, B.J. (1998). Sex offender law in the 1990s: A therapeutic jurisprudence analysis. *Psychology, Public Policy, and Law*, 4(1-2), 505-570. doi.org/10.1037/1076-8971.4.1-2.505
- Wolf, M.J.F. van der (2012). *TBS veroordeeld tot vooroordeel. Een visie na analyse van historische fundamenten van recente knelpunten, het systeem en buitenlandse alternatieven* (diss. Rotterdam).
- Wolf, M.J.F. van der, & Marle, H.J.C. van (2018). Legal approaches to criminal responsibility of mentally disordered offenders in Europe. In K. Goethals (Ed.), *Forensic Psychiatry and Psychology in Europe. A Cross-Border Study Guide* (pp. 31-44). Springer International Publishing. doi.org/10.1007/978-3-319-74664-7_3
- Wolf, M.J.F. van der, Marle, H. van, & Roza, S. (2022). A Dutch perspective. In M.J.F. van der Wolf (Ed.), *Safeguarding the Quality of Forensic Assessment in Sentencing* (pp. 63-97). Routledge.
- Wolf, M.J.F. van der, Reef, J., & Wams, A.C. (2020). *Wie zijn geschiedenis niet kent... Een overzichtelijke tijdlijn van de stelselwijzigingen in de forensische zorg sinds 1988*. Textcetera.
- Wolf, M.J.F. van der, Reef, J., Gunnink, L., Hertzberger, J., & Doekhie, J.V.O.R. (2022). *Binnen beeld buiten*. WODC.
- Zeegers, M. (1984). TBR laat haar tanden zien. *Proces*, 376-380.